גבי בעל הבית. כלומר בזכותא דבעל הבית איכא תרי חזקי לזכותו: **והא מכנו ליה קמן.** ומה עדים שתבעו אותו מלריכין: **ודלמא לבתר הכי.** דלחלי עדים מהתם פרעיה בו ביום דלא עבר בבל תלין: **כל זמנו.** עד שעבר עליו: **ולעולם.** בתמיהה. ובשביל שתבעו כל היום ולא נתן יהא שכיר זה נאמן לעולם לומר לא התקבלתי ואם רולה בעה"ב לישבע לא נאמין וכי כל כך השהה שכיר שכרו: **מ"ר חמא בר עוקבא כנגד כל היום של תביעה.** יום אחד לאחר זמנו נתנו לו חכמים לישבע ויטול: **מתני' המלוה את חבירו.** והגיע זמן ולא פרע לו: **לא ימשכננו.** אפי' בשוח אלא בב"ד: **ולא יכנס לביתו.** בגמ' מפרש במאן דאמר: **היו לו שני כליס.** ומחזו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם: **נוטל אחד ומחזיר אחד.** בשעה שהוא לריך לזה יחזירנו לו משום החזרת העבוט ויעבוד את השני וכשיצטרך זה לשני יטול זה את הראשון ויחזיר את השני לבעליו ואזיל מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום: **מת.** הלוה אין משיב העבוט ליורשין שאין כאן מצות העבוט אלא ימכרנו ויגבה חובו דהשתא תשיב לו כתיב[ה] ולא ליורשין: **שלשים יום.** זמן ב"ד: **גמ' ושליח ב"ד מנסח נתוחי.** אף הוא אינו רשאי ליכנס לביתו ולמשכנו אלא רואהו בשוק ומנתק דבר שאוחז בידו ממנו: **ממשכנין.** משמע בתוך הבית: בחילה מתוך הבית משמע דהא ריחיים ורכב בגו ביתא שכיחי: **לעולם בבעל חוב.** קאמר ולא תידוק מינה הא כליס אחרים חבוב דבכליס אחרים עובר משום לא תבא אל ביתו ולהכי איצטריך להוסיף לאו שני משום ריחיים ורכב וחד משום לא תבא אל ביתו: **ממשמע שנאמר בחוץ תעמוד.** ויוליא אליך את העבוט וכי איני יודע שהאיש יוליאנו אלא מי יוליאנו אם לא בעה"ב: **מאי לאו לרבות שליח ב"ד בו.** שיכנס לתוך הבית וה"ק והאיש דהוא שליח ב"ד ואשר אתה עושה בו יוליא אליך: לא

אבל מטא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומידכר וכי שכיר עובר משום בל תגזול התם תרי חזקי הכא חדא חזקה גבי בעל הבית איכא תרי חזקי חדא דאין בעל הבית עובר משום [1]בל תלין וחדא דאין שכיר משהא שכרו והכא חדא חזקה: אם יש עדים שתבעו הרי זה נשבע ונוטל: והא [ו] קתבעו לקמן א"ר אסי [א]שתבעו בזמנו ודלמא לבתר הכי פרע אמר אביי שתבעו כל זמנו ולעולם [ז](לא פרע ליה) א"ר חמא בר עוקבא [2]כנגד אותו היום של תביעה: **מתני' המלוה את חבירו לא ימשכננו אלא בב"ד [ד]ולא יכנס לביתו ליטול משכונו שנאמר [2]בחוץ תעמוד [ה]היו לו שני כלים נוטל אחד ומניח אחד [3]ומחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום ואם מת אינו מחזיר ליורשיו רשב"ג אומר אף [ו]לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום ומשלשים יום ולהלן מוכרן בב"ד: גמ' אמר שמואל [3]ה[ח]שלית ב"ד מנתח נתוחי אין אבל משכוני לא והתנן המלוה את חבירו לא ימשכננו אלא בב"ד מכלל דבב"ד ממשכנין [ד]א"ל שמואל אימא לא ינתחנו אלא בב"ד הכי נמי מסתברא דקתני סיפא לא יכנס לביתו ליטול משכונו מני אילימא בעל חוב מרישא שמע מינה אלא לאו שליח ב"ד אי משום הא לא איריא [3] ה"ק המלוה את חבירו לא ימשכננו אלא בב"ד מכלל דבב"ד ממשכנים ובעל חוב אפי' נתוחי נמי לא [3] שלא יכנס לביתו ליטול משכונו מתיב רב יוסף [3]ה[ט]לא יחבל ריחים ורכב הא דברים אחרים חבל [4]לא תחבל בגד אלמנה הא של אחרים תחבל מאן אי נימא בעל חוב הא כתיב [5]לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו אלא לאו שליח ב"ד תרגמה רב פפא בריה דרב נחמן קמיה דרב יוסף ואמרי לה רב פפא בריה דרב יוסף קמיה דרב יוסף לעולם בבעל חוב ולעבור עליו בשני לאוין ת"ש ממשמע שנאמר [2]בחוץ תעמוד איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלא מה תלמוד לומר [2]והאיש לרבות שליח בית דין מאי לאו שליח בית דין כלוה לא

ונוטל הכי פירושו יביא לליה ששכרו ואז יהיה נשבע ונוטל [ו]והיכא דקתני המע"ה היינו יביא עדים שקנץ לו שתים שהעדים יודעים הקנילה אם יודעין ששכרו [ד] כדפרין וכן משמע בפרק כל הנשבעין דקאמר עלה רמיה דלשלם קתני לליה דלשבע לא קתני משמע דנשבע ונוטל היינו שיביא לליה ששכרו ויהיה נשבע ונוטל:

השתא דמטא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדכר. ומ"ת מ"כ בזמנו אמאי נשבע שכיר ונוטל ליטמא בעה"ב אינו זוכר עתה אבל הניחו לי עד שיעלה עמוד השחר שאזכור אם נתתי אם לאו כיון שאחר זמנו אנו פוטרים אותו מטעם זה ועוד קשה במודה במקלת אמאי אין בעל הבית נשבע דרמי אנפשיה ומידכר שלא ישבע לשקר וי"ל דחזקה שאין בעה"ב עובר בבל תלין לא מהני אלא היכא דאיכא חזקה דאין שכיר משהה שכרו בהדיה כמו שאפרש בסמוך ואם היה יכול בעה"ב לטעון הניחו לי עד שיעלה עמוד השחר לא היתה כאן חזקה דאין שכיר משהה שכרו שהרי לא השהה (ח) אתו אלא תבעו ממנו בב"ד ולא רלו ליתן לו ושהו אותו לעמוד השחר: **וכי** שכיר עובר בבל תגזול. ומ"ת בעל הבית נמי איתא ליה הך חזקה שאינו עובר בבל תגזול וי"ל דמיירי ליה לאו אחד כמו שנים א"נ בלאו הכי משני ליה שפיר ומ"ת ומ"מ איכא חזקה דאין בעה"ב עובר בבל תלין כנגדו והוה ברי וברי והמע"ה וי"ל דחזקה של בעל הבית אינה חזקה טובה כשל שכיר דזימנין לא רמי אנפשיה למידכר והוה לן למימר דנשבע ונוטל וחזקה דאין שכיר משהה שכרו לבדו (ו) לא משיבא כחזקה שכיר אלא כשאיתן ביחד הוו כנגד חזקה שכיר והוי ברי וברי והמע"ה:

והא תבע ליה קמן. ס"ד השתא אם יש עדים שתבעו היינו אפי' אחר זמנו ולכך פריך דמה אנו לריכין לעדים הלא תובעו השתא בפניו ולמאי דס"ד הוה מלי למיפרך אמאי נשבע ונוטל אלא פריך שפיר: **ולעולם.** פי' בקונטרס וכי שכיר משהה שכרו כ"כ ואינו מיושב דאין בזה רמיה שנפרע דחזקה דאין שכיר משהה שכרו אינה מועלת אלא היכא דאיכא חזקה דאין בעה"ב עובר בבל תלין בהדה ובל תלין אינו עובר אלא בוקר ראשון אלא הכי פירושו ולעולם שכיר נשבע ונוטל אין זו תקנה טובה שיהא נאמן לעולם לומר לא פרע לי: **מחזיר את הכר בלילה.** בריש תמורה (דף ו. ושם ד"ה מחזיר) פריך לרבא דאמר כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והכי השתא הבעל העבוט דאמר רחמנא לא תעבוט עבוטו ותנן מחזיר את הכר בלילה אלמא דמהני וקשה דמנליה דמתני' מיירי במשכנו באיסור וא"ל דסמיך אברייתא דאלו מליאות (לעיל דף לא:) דקתני משכנו אצל ברשות מנין כו' דא"כ מאי קשה לן דהא בברייתא גופה יליף מהשתא דמשני התם ואי אדשמואל סמיך א"כ מה לריך לתרץ מהשתא הלא עיקר קרא לשמואל מיירי במשכנו באיסור דאם חבל וגו' משמע דמשכנו בביתו וי"ל דסמיך אמעשים בכל יום דמחזיר אפי' משכנו אצל ברשות א"נ סמיך אברייתא דלקמן (דף קיד:) דמתרץ לה רב ששת המלוה [את] חבירו אינו רשאי למשכנו משכנו חייב להחזיר לו אע"ג דהאי דפריך לרבא בתמורה לא אתי אליבא דשמואל דלשמואל אין שייך להקשות דעיקר קרא במשכנו באיסור כתיב מ"מ אין להוכיח משם אצל יהא הלכה כשמואל כי כן דרך גמרא להקשות ולתרץ אפילו אצל הלכתא כדאשכחן בפ"ב דכתובות (דף כו.) ובריתא דאלו מליאות (לעיל דף לא:) דקאמר אין לי אלא במשכנו ברשות אין לריך לומר דשמואל יהפוך ויאמר אין לי אלא משכנו אצל ברשות אלא יעמידנה בתנא דפליג אתנא דקאי בוותיה ויהפוך הדרשה:

ואת המחרישה ביום. קשה לר"ת דתניא בסוף פירקין (דף קנז.) חבל זוג של ספרים ולמד של פרות חייב משום ב' כלים ופירש בקונטרס פרות החורשות וחייב עליהם המובלן לפי שעושין אוכל נפש א"כ היאך נטל את המחרישה דקתני ומחזיר [ז]הא עבר כי נפש הוא חובב (דברים כד) ועוד דאין נראה לחייב אלא דוקא דומיא דריחיים ורכב שמתקנים האוכל עצמו בכלי [א] לכן מפרש ר"ת למד פרות היינו פרות המרכבות בתבואה וגרים ר"ת נמי זוג של מספרים ולא גרסינן זוג של ספרים וכן גרים ר"ח והם מספורת של ירק או לגזוז בית השחיטה כדאמרינן בבכורות (דף כה.) שדרכן היה לגזוז אבל פרות החורשות לא מיקרי כלי שעושין אוכל נפש ועוד נראה לר"ת דמחרישה דהכא לאו היינו מחרישה שחורשין בה את הקרקע דנראה דלא מיחייב בהשבת העבוט אלא בכלי העשוי לגוף האדם ולהנאתו ועוד דמוקי בגמ' במחרישה דכספא ואין דרך לחרוש קרקע במחרישה של כסף אלא נראה לר"ת דהיינו מגרדתא שמגרדין בו בני אדם בבית המרחץ כדאמר בפרק חבית (שבת דף קמז:) עבדא ליה אימיה מגרדתא דכספא וכן בפרק מליאת האשה (כתובות דף סח.) במחרישה דכספא פר"ח דהיינו מגרדתא: **אימא לא** ינתחנו **אלא** בבית דין. ומ"ת מנין דניתוח אסור לבעל חוב ואומר ר"י דמדרבנן הוא כדאמר בסמוך בעל חוב ניתוח נמי לא גזירה שמא יכנס בביתו: **וחסורי** מיחסרא והכי קתני. תימה דקאמר חסורי מיחסרא כדי לדחות וי"ל דאין לחוש כיון שאינו מגיה כ"כ ורוב ספרים גרסי הכי קאמר:

מטה

ה) רש"ל מוחק ג' תינות אלו, ב) תמורה ו., ג) [ע' תוס' לקמן קטו. ד"ה אלמנה], ד) אמר לך, ה) [דברים כד], ו) ל"ל וסיפא, ז) [ושם כתר' ד"ה והאמר רבי יוחנן ועי' שסדף כא: תוס' ד"ה אמר רב פפא], ח) עי' מ"מ פ"ג ממלוה מה שהיכן בשם הרשב"ם,

הגהות הב"ח

(א) גמ' והא קתבע ליה קמן: (ב) שם משום הא לא אירא (הכי קאמר) מא"מ וג"כ ס"ל חסורי מיחסרא והבי קתני: (ג) שם נתוחי נמי לא גזירה שמא יכנס לביתו: (ד) תר"ח קנילה וכו' אם יודעין ששכרו כדפרישית וכן משמע בפ': (ה) ד"ה השתא שהרי לא השהה אותו אלא: (ו) ד"ה וכי שכיר וכו' לבדו נמי לא חשיבא:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ואת. לכן מפר"ת כו' ועוד נראה לר"ת כו'. ב"ב וכן פי' הרא"ש ועוד אבל הרמב"ם ורמב"ן ורשב"א וש"ס מפרשים כפירש"י המורשות וכן מתרשה דמתני' מתרשה ממש וקושית תוס' תירץ בפה"ת דמתני' מיירי בעבד ומשכנו ובזה מתורץ כו' ומש"ש זל אהדדיה ר"ל בשעת מלאכה דא"ל להחזיר כלי א"ג אלא בשעת מלאכה ודוקא הלריך לנוח אדם או כלי א"ג אבל ש"ד כמו בלומית כו' א"ל. והרמב"ן והרשב"א תירלו דלא לכתחלה מותר למשכן אלא בשעת מלאכה כלי א"ג וכ"ה בירושלמי אבל דעת הרמב"ם בזה כדעת תוס' דכלי א"ג אסור לעולם למשכן ואם משכנו חייב להחזיר מיד והח"ה תירץ דמתני' מיירי בנתנו מדעתו ואם"ה חייב להחזיר וכ"כ הרמב"ן אחד כו' ואחד שנתנו לו מדעתו וכמ"ש בש"ע סס (בח"מ סי' ל) בעי' נח ועי"ש בפעי' יב דבפק דבלי א"ג ממחזיר מיד ועי"ש בהגה"ה אבל בסוף פעי' ו' כתב ומחזיר אותם בשעת מלאכה והעיקר כדעת רמב"ם דמחזיר מיד:

עין משפט נר מצוה

קכו א ב מיי' פי"ח מהל' שכירות הל' ו ועיין סס סמג לאוין קפא טור ש"ע ח"מ סי' פז סעי' ג:
קכח ג ד מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הל' ל סמג סס עשין ח"מ סי' לז סעי' ו:
קכט ה מיי' סס הל' ו ועיין בהשגות וממ"מ עשין סס סעיף יח:
קל ו מיי' סס הל' ה עשין סס סעי' עז:
קלא ז מיי' סס הלכה ו עשין סס סעי' יח:
קלב ח ט מיי' סס הל' ד ועיין סס עשין סס סעי' ו:
י [מיי' סס הלכה ח]:

תורה אור השלם

1 לא תַעֲשֹׂק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר: ויקרא יט יג
2 בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה: דברים כד יא
3 לֹא יַחְבֹּל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל: דברים כד ו
4 לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה: דברים כד יז
5 כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ: דברים כד י

מוסף רש"י

וכי שכיר עובר על בל תגזול. לקבל שכרו ג' פעמים (שבועות מה:).

מטה ומטה. כפ׳ שוס היתומים (ערכין דף כג.): לא תני אלא מטה המוצעת משוס דמוצעת לא שבקינן ליה אלא אחת כדאמר נמי הכא מטה ומטה ומצע ובפ׳ אע״פ (כתובות דף סד.): גבי משרה אשתו על ידי שליש בעני שבישראל דלא יהיב לה אלא מטה ומפץ משוס דהתם קודם שנשאת לו לא היה לה אלא חדא מטה[ו]: **השתא** זבוני מזבנינן. הכסף והכר שיש לו בענין סדורי מסדרינן בתמיה פירוש ואנן נסדר לו להניח מן המעות כדי לקנות כסות לגורך שנים עשר חדש כמו שעושין בערכין: **נימא** ליה לא עלי דידי רמית. לאו אמתני׳ פריך אמאי מחזיר לו הכר דא״כ למה המתין עד כאן ועוד דמה צריך טעם על מצות המקום ועוד וכי לא ידע דכתיב (דברים כד) ולך תהיה צדקה אלא על כרחך ידע ואפילו הכי מקשה ליה וא״כ מה מתרץ לו אלא גרמה לדברי עקיבא ורבי ישמעאל פריך דאמרי כל ישראל בני מלכים הם וכולן רחוין לאותה איצטלא ואמאי כיון דאינו נוכשה אלא לכבוד ולגוי בעלמא למה יש לנו לומר שכל זה הטיל הכתוב על המלוה כיון שלא פירש הכתוב בהדיא ולא היה שייך עליו יותר מעל אחר כיון דקביא ליה בלאו הכי ומשני גם באיצטלא שייך לומר לך תהיה צדקה והטיל עליו הכתוב שלא למנוע ממנו הגוי והכבוד והתענוג שהורגל בו עד עתה: הקדש

לא שליח ב״ד כמלוה ת״ש [1]אם חבל תחבל שלמת רעך בשליח בית דין הכתוב מדבר אתה אומר בשליח בית דין הכתוב מדבר או אינו אלא בבעל חוב כשהוא אומר [2]לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו הרי בע״ח אמור הא מה אני מקיים אם חבל תחבל שלמת רעך בשליח ב״ד הכתוב מדבר תנאי היא דתניא [א]שליח ב״ד שבא למשכנו לא יכנס לביתו למשכנו אלא עומד מבחוץ והלה מוציא לו משכון שנאמר [3]בחוץ תעמוד והאיש ותניא איך בע״ח שבא למשכנו לא יכנס לביתו למשכנו אלא עומד בחוץ והלה נכנס ומוציא לו משכונו שנאמר בחוץ תעמוד ושליח ב״ד שבא למשכנו הרי זה נכנס לביתו וממשכנו [ב]ולא ימשכננו דברים שעושין בהן אוכל נפש [א] [ג]ונותן מטה ומטה ומצע לעשיר מטה ומטה ומפץ לעני לו [ד]אבל לא לאשתו ולא לבניו ולבנותיו כדרך שמסדרין לבע״ח כך מסדרין בערכין כלפי לייא עיקר סידור בערכין כתיב אלא אימא כדרך [ה]שמסדרין בערכין כך [ו]מסדרין בבע״ח אמר מר נותן מטה ומטה ומצע לעשיר מטה ומטה ומפץ לעני למאן אילימא לאשתו ולבניו ולבנותיו הא אמרת לו אבל לא לאשתו ולבניו ולבנותיו אלא אידי ואידי לדידיה תרתי למה לי חדא דאכיל עלה וחדא דזג עלה כדשמואל דאמר שמואל כל מילי ידענא אסותייהו לבר מהני תלת מאן דאכיל אהינא מרירא אליבא ריקנא ומאן דאסר מיתנא דכיתנא רטיבא אחרציה [ח]ומאן דאכיל נהמא ולא מסגי ארבעה [ט]גרמידי תני תנא קמיה דרב נחמן כדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין בבע״ח א״ל השתא זבוני מזבנינן ליה סדורי מסדרינן ליה ומי מזבנינן ליה והתנן מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום תנא כרשב״ג תנא קמיה והכי קאמר ליה השתא לרשב״ג זבוני מזבנינן ליה סדורי מסדרינן ליה דתנן רשב״ג אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום מכאן ואילך מוכרן בב״ד וממאי דכי קאמר רשב״ג זבוני לגמרי קאמר דלמא הכי קאמר עד שלשים יום הדר ליה בעיניה מכאן ואילך מיהדר ליה למאי דחזי ליה ומזבנינן מאי דלא חזי ליה אי סלקא דעתך אית ליה לרשב״ג האי סברא ליכא מידי דלא חזי ליה דאמר אביי [י]רשב״ג ורבי שמעון ורבי ישמעאל ורבי עקיבא כולהו סבירא להו כל ישראל בני מלכים הן רשב״ג [יא]דתנן [יא]לא את הלוף ולא את החרדל רשב״ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבין רבי שמעון [יב]דתנן [יב]בני מלכים סכין שמן וורד על גבי מכותיהן בשבת שכן דרכן לסוך בחול ר׳ שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הן רבי ישמעאל ורבי עקיבא דתניא [יג]הרי שהיו נושין בו אלף זוז ולבוש איצטלא בת מאה מנה מפשיטין אותה ממנו ומלבישים אותו איצטלא הראויה לו ותנא משום רבי ישמעאל ותנא משום רבי עקיבא כל ישראל ראוין לאותה איצטלא ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דיהיב ליה מאי דחזי ליה ומזבנינן מאי דלא חזי ליה בשלמא כר וכסת חזי ליה דביני ביני אלא מחרישה למאי חזיא [יד]אמר רבא בר רבה [יד]מחרישה דכספא מתקיף לה רב חגא ולימא ליה לאו עלי קרמית אמר ליה אביי איברא

לעופות: **לעורבים**. וישראל בני מלכים ויש להם לגדל עורבים לגוי ולשחוק: **שכן דרכן לסוך בחול**. נלא שוס מכה הלכך כי איכא מכה נמי לא מוכחא מילתא דלרפואה עביד [ט](לכי גזרו) רבנן משוס שחיקת סממנין: **מפשיטין אותה ממנו**. לפרוע לבעל חוב את חובו: **כשלמא כר וכסת**. דתנן במתניתין איכא למימר מוכרן דקאמר רשב״ג לביי ביני קאמר לקנות גרועה הימנו וביי ביני יטול בחובו: **אלא מחרישה**. דקתני במתניתין ועלה קאמר רשב״ג מוכרן מאי ביי ביני איכא: **וגימא ליה**. מלוה: **לאו עלי דידי רמית**. לפרנסך: איברא

לא שליח ב״ד כמלוה. והכי קאמר בחוץ תעמוד אתה והאיש שהוא שליח ב״ד ואשר אתה נושה בו יוציא אליך: **הרי בעל חוב אמור**. שאינו רשאי: **הכסוב מדבר**. שהוא רשאי ליכנס לחובלו והכי קאמר קרא אם מבול תחבול על ידי שליח ב״ד עד בוא השמש תשיבנו לו: **שנאמר בחוץ תעמוד והאיש**. שהוא שליח בית דין גם הוא יעמוד בחוץ: **לא ימשכנו כלים שעושין בהן אוכל נפש**. דאיתרבו מכי נפש הוא מוכלא[ט]: **מטה ומטה**. לקמן הוא מפרש אחת לאכול ואחת ליטן: **מצע**. של לבד שקורין פולטר״א במקום שאין כסתות: **לעשיר**. שהורגל במצעות: **ומפץ לעני**. לפי מה שהורגל דגבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך[יא] ודרשינן (ערכין דף כד.) המיהו מערכך גזבר הכא למשכנו כשאין ידו משגת ונידון בהשגת יד דכתיב (ויקרא כז) והעמידו לפני הכהן והערך אותו הכהן משייר לו כדי חייו ונוטל השאר ולא ידי הקדש ואפי׳ העשיר לאחר שאמדוהו ונטל מה שנידו ומינה נמי גמרינן לבעל חוב שמשיירין לו כדי חייו כדאמר לקמן (דף קיד.) דגמר מיכה מיכה: **לו**. הוא צריך ליתן מטה אבל לא לאשתו ולבניו דהמיהו כתיב ולא הוטל על המלוה להחיות את בני ביתו: **שמסדרין**. שמין להניח לו צרכי חייו לשון והערך אותו[יב]. ליישנא אחרינא שמסדרין לשון שריד ושתיהן שמעתי: **אדרכה עיקר סידור בערכין כתיב**. כדפי׳ לעיל: **למאן**. המטה השנית: **מיפנא רטיבא דכיפנא אחרליה**. חבל לח של פשתן על מתניו: **אהינא**. תמרא: **אליבא ריקנא**. קודם אכילה: **ולא מסגי ארבעה גרמידי**. קודם שיגן. הלכך יהבינן ליה מטה שניה ומושיבה ברחוק ארבע אמות ממקום אכילתו ועל כרחו ירגיל לעמוד ונלכת במשכב ולא ייגע על מטה שאכל: **זבוני מזבנינן ליה**. לאחר שלשים יום אף כלים הצריכין לו כדתנן[יג] משלשים ולהלן מוכרן: **תנא כרבן שמעון הני תנא קמיה**. דרב נחמן להך מתני׳ רשב״ג אומר כדרך שמסדרין וכו׳: **זבוני לגמרי**. שלא יצטרך לו לפי ערכו בגמלוס: **בעיניה**. כמות שהיא חשובה. אם חבל כסות של מעיל יחזיר לו הוא בעצמה: **מהדר ליה מאי דחזי ליה**. יתכור לו של שילמין ויתן לו אחת של צמר ואחת של קנבוס: **אי איה ליה לרבן גמליאל האי סכרא**. לסדר לבעל חוב: **ליכא מידי דלא חזי ליה**. מאחר שהורגל בו דהא שמעינא ליה דאמר כל ישראל בני מלכים הם דאמר אביי וכו׳: **לא את הלוף ולא את החרדל**. מטלטלין בשבת שאינם ראויים היום לא זה לבשל ולא זה לטחון. לוף מין קטניות ואינן ראוין למאכל כשהוא חי ואפילו

מסורת הש״ס

ט) [עי׳ שבת מא.], כ) פי׳ חמות וכן פי׳ רש״י לעיל סד. ד״ה בני גרמידא, ג) [שבת קכח.], ד) שבת קכו., ה) שבת קיא., ו) כתובות סח., ז) [פי׳ כמין מפרק היא ומתכך בה בשרו במרתן עריך ערך מחבר ועי״ל עמוד ל׳ בתוס׳ סד״ה ואת המחרישה], ח) [דברים כד], ט) [ויקרא כז], י) [לעיל ע״א], כ) [דלינגורו כל״ן], ל) [עי׳ תוס׳ כתובות סה. ד״ה ונותן תיולו בתוכן אחרן].

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ ונותן מטה כו׳. נ״ב דעת הרמב״ם שאינו נותן אלא אם נלבב אבל לא אחר [כליס] שמסדרין בשעת גביה והרמב״ן ורשב״א מתנו דכל הסדור [דערכין] מסדרין לו ג״כ כאן ח״ם כדרך כו׳ ודעת הרא״ש לאין נותן לו כלום ומ״ש ונותן כו׳ קאי אשעת גביה וה״ה כל הסידור ח״ם (במתני׳) ומחזיר כו׳ ודעת הרמב״ן שמניחין לו כל הסידור כנ״ל רק מה שא״ל לו תמיד כגון כר ומחרישה אינו מניח לו כי אם בעת שצריך וז״ש במתני׳ ומחזיר כו׳ ולהרמב״ם י״ל דכר לאו בכלל מצע וכן משמע בדבריו (ועמ״ש דבינו בח״מ סי׳ לז ס״ק נה):

לעזי רש״י

פולטר״א [פילטר״א]. לֶבֶד.

מוסף רש״י

לא את הלוף. מין קטניות שאינו לאוי חי אפילו לבהמה (שבת קכו:). שהוא מאכל לעורבין. כגון עשיריס שמגדלין עורבין לגדולה (שם). סכין שמן ורד על גבי מכותיהן בשבת. ולא גזל משוס שחיקת סממנין (שם).

עין משפט נר מצוה

קלג א מיי׳ פ״ג מהל׳ מלוה הל׳ ד סמג לאוין קע״ח טוש״ע ח״מ סי׳ לז סעיף י:
קלד ב מיי׳ שם הל׳ ג טוש״ע שם ונספר׳ ח:
קלה ג מיי׳ שם הל׳ ו ונמ״מ טוש״ע שם סעי׳ ח וסעי׳ כג:
קלו ד מיי׳ פ״ח שם הל׳ ז טוש״ע שם סעי׳ כג:
קלז ה מיי׳ פ״ג מהל׳ ערכין הל׳ יד סמג עשין קלח:
קלח ו מיי׳ פ״ח מהל׳ מלוה הל׳ ז סמג לאוין קפח טוש״ע ח״מ סי׳ לז סעי׳ כג:
קלט ז מיי׳ פכ״ו מהל׳ שבת הל׳ עז [והל׳ ח] סמג לאוין קה טוש״ע ח״מ סימן שח סעי׳ כט:
קמ ח מיי׳ שם פכ״ח הלכה כב סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ שכז סעי׳ ח:
קמא ט מיי׳ פ״ח מהל׳ מלוה הלכה ז סמג לאוין קפח טוש״ע ח״מ סי׳ לז סעי׳ כג:

תורה אור השלם

1 אם חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ:
שמות כב כה
2 כִּי תַשֶּׁה בְּרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:
דברים כד י
3 בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה:
דברים כד יא

איכרא. גאמת: **עליה רמי.** שיהא לו לדקה שהכתוב הטיל עליו לעשות לו לדקה להלך לפניו: **מיכה מיכה.** גבי לוה ומלוה כתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך[ב] וגבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך[ג]: **דבר זה [שאלתי].** אם למדנו גזירה שוה דמיכה מיכה ולא אמרו לי דבר: **ברם כך היתה שאילה.** אבל כן נשאלה שאילה אחת בבית המדרש מיום ים ללמוד שאין מסדרין: **הרי עלי מנה לבדק הבית.** והשגת יד לא כתיב אלא בערכין[ד] אבל שאר הקדשות אין נידונין בהשג יד ומה שיש לו גובין הימנו והמותר יגבו לאחר זמן אם יעשיר: **מהו שיסדרו לו.** כשנאין למשכנו: **שמחזירין.** שמלוה מצווה להשיב לו את העבוט: **אין מסדרין.** להשאיר לו כלום משנא למכור לאחר שנשים: **נדר בערכך.** כי יפליא נדר בערכך נפשות (ויקרא ה) הקיש נדריס לערכין: **שהוא נידון בכבודו.** היקש נדר לערכין להכי אתא שאם אמר דמי לבי לו ראשי לו כבידי עלי נותן דמי כולו אבל אם אמר על אבר שאין הנשמה תלויה בו דמיו עלי שמין אותו כעבד הנמכר בשוק כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד להא מילתא איצטריך למיגמר נדר מערכין גבי ערכין כתיב (שם) ערכך נפשות אם אמר ערך אבר שהנשמה תלויה בו עלי נותן דמי כולו ואם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום שאין ערך כתוב אלא לנפש: **נידון בכבודו.** האבר נידון לפי כבודו שאם הנשמה תלויה בו נותן דמי כולו: **ויסדרו לב"ח.** גמרא קא פריך לה: **שמחזירין.** מיום אל יום את כלי הצריך לו: **אינו דין שמסדרין.** כשנא למכור לאחר שלשים יום ישאיר לו כדי חייו כגון מטה ומפץ והנך דאמר בערכין (דף כג.): **ואידך.** תנא קמא דמתני' דאמר מסדרין לבעל חוב דקתני אם מת אינו מחזיר ליורשיו הא לו מחזיר לעולם: **הא.** הוא דכתיב בערכין[ה] דרש ליה עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו שאם הערך עלמו עני והעשיר קודם שהעריכו כהן אינו נידון בהשגת יד אלא נותן ערך עשיר: **ויחזירו בהקדש.** העבוט עד שלשים יום: ערות

איברא עליה קרמי משום שנאמר [1]ולך תהיה צדקה איבעיא להו מהו שיסדרו בבעל חוב מי גמר מיכה מיכה מערכין או לא ת"ש דשלח רבין באגרתי' דבר זה שאלתי לכל רבותי ולא אמרו לי דבר ברם כך היתה שאלה האומר הרי עלי מנה לבדק הבית מהו שיסדרו ר' יעקב משמיה [6]דבר פדא ור' ירמיה משמיה דאילפא אמרי ק"ו מבעל חוב ומה ב"ח שמחזירין [3]אין מסדרין הקדש שאין מחזירין אינו דין שאין מסדרין ור' יוחנן אמר נדר בערכך כתיב מה ערכין מסדרין [8]אף הקדש מסדרין ואידך ההוא לנידון בכבודו הוא דאתא מה ערכין [3]נידון בכבודו [2]אף הקדש נידון בכבודו ויסדרו בב"ח ק"ו מערכין ומה ערכין [7]שאין מחזירין מסדרין בעל חוב שמחזירין אינו דין שמסדרין אמר קרא [2]ואם מך הוא מערכך הוא ולא ב"ח ואידך [7]ה"ה אי עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו ויחזירו בהקדש קל וחומר מב"ח ומה בעל חוב שאין מסדרין מחזירין הקדש שמסדרין אינו דין שמחזירין אמר קרא [1]ושכב בשלמתו וברכך יצא הקדש שאין צריך ברכה ולא והכתי' [3]ואכלת ושבעת וברכת וגו' אלא אמר קרא ולך תהיה צדקה מי שצריך צדקה יצא הקדש שאין צריך צדקה אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים א"ל מהו שיסדרו בב"ח א"ל גמר מיכה מיכה מערכין גבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך גבי ב"ח כתיב [4]וכי ימוך אחיך מנין

הקדש שאין מחזירין אינו דין שאין מסדרין. ומ"ת ערכין יוכיח שאין מחזירין ומסדרין ויש לומר דמה לערכין שהם קלים ואינן נוהגים אלא באדם ובנן ברית ולא בטומטום ואנדרוגינוס ופחות מבן חדש אבל הקדש חל על כל דבר: **ואידך** ההוא לנדון בכבודו הוא דאתא. ומ"ת מ"מ נילף נמי בהיקישא דמסדרין [6]דאין היקש למחצה ואין לומר דהיקישא משמע דלא אתא אלא לנדון בכבודו דכתיב נדר בערכך נפשות דמשמע (6) דבר שהנפש תלוי בו אבל לדבר אחר לא הוקשו דהא בפרק שום היתומים (ערכין ד' כד.) אמרינן מנין שלא יהא מרגלית לקלים פירוש אם אמר ערכי עלי ויש לו מרגלית שוה מנה ומקום שעומדין אינה שוה אלא חמשים לפי שאין שם עשירים שיקנו אותה מנין שאין להעריכה אלא בג' זוזים שנאמר (ג) והיה ערכך ביום ההוא כמו ששוה ביום ההוא ובפ' הסיג יד (שם דף יח.) אמרינן אתא הקשת הקדש לערכין לנידון בכבודו ומרגלית לקלים והכא (ג) מד מיניהו אלמא לכל מילי מקשינן [8]ולריך לומר דסברא דק"ו מבטל היקישא כיון שנוכל להעמיד היקישא לדבר אחר [7]כן משמע בפרק קמא דזבחים (דף י:) דקאמר תנן התם ר"ע אומר כל הדמים שנכנסו להיכל לכפר פסולים וחכ"א חטאת בלבד ר' אליעזר אומר אף האשם שנאמר כחטאת כאשם ופריך בשלמא רבי אליעזר דאמר טעמא אלא רבנן מאי טעמייהו אמר רבא אשם שנכנס דמו לפנים פסול לא מצית אמרת מק"ו כו' אלמא ק"ו מבטל היקישא דכחטאת כאשם כיון דאיכא לאוקמא היקישא לדבר אחר והיא דס"פ כל הבשר (חולין דף קטו:) דגמרי בשר בחלב אסור באכילה בג"ש דקדש קדש מאנשי קודש תהיון לי וגו' ואיסור הנאה ליף מק"ו מערלה ואית דדרשי בג"ש [9]לגמרי לאיסור אכילה ולהיתר הנאה לא דמי להכא אפילו יהא היקישא ק"ו כמו ג"ש וק"ו דאפילו מאן דליף התם ק"ו מני סבר הכא דאין היקישא למחצה דהתם ע"י ק"ו אין סותר ג"ש כלל משום דקרא דבשר בשדה טרפה דאיירי בבשר שיצא חוץ למחיצתו איירי גם באיסורי הנאה כגון בשר קדשים שיצא חוץ ממחיצתו שהוא בשריפה ומאן דלא ליף איסור הנאה בק"ו משום ג"ש היינו משום דאכילה והנאה חדא היא אבל הכא מודה דבנדונן ק"ו למסדרין כיון דמתוקם היקש למילתא אחריתי ול"ע דבהרבה מקומות בת"כ ובגמרא שרוצה לעשות ק"ו וסותר אותו ע"י היקש או ג"ש אם יש בכל מקום שלא נוכל להעמיד היקש או הג"ש לד"א ומ"ת דאמרינן בערכין בפרק קמא (דף ד:) ראש חמור זה הקדש ראש עבד זה הקדש הוא והקדש שותפין בו ולא אמר דנידון בכבודו בערכין פריך לה ומשני כאן בקדשי מזבח כאן בקדשי בדק הבית דהכא מיירי בקדשי מזבח. ר"י:

מה ערכין נידון בכבודו. פי' בקונטו' דדרשינן מנפשות ומ"ת מה לריך קרא דמאי שנא ממזקין דאם קיטע ידו אומדין כמה הוא יפה בידו וכמה הוא יפה בלא יד וה"נ יש לנו לשום כמה הוא שוה בא"ר שהנשמה תלויה בו וכמה הוא שוה בלא ממנו דהיינו ערך כולו דאינו שוה כלום אם היה נוטל אותו אבר וי"ל דאמר בפרק האומר משקלי (ערכין דף יט:) דאין שמין בערכין אומד של מזקין אלא שמין אותו כאילו היתה ידו מוכתמת לרבו ראשון ולא כמו שנטלה לגמרי דאז מתגנה העבד ושוה הרבה פחות וה"נ אין שמין באבר שהנשמה תלויה בו אי לאו דכתיב נפשות: **מה** ערכין שאין מחזירין מסדרין. ומ"ת כיון שמסדרין ומניחין לו שיעור המפורש במשנה א"כ מה חזרה שייך דהרי מניחין לו לגמרי כדי לרבו ומה יחזיר לו עוד ואור"ת דכשנוטל ממנו בתורת פרעון אז מסדרין אבל כשנוטל בתורת משכון דחייבי ערכין ממשכנין אותן אז אין מסדרין ושייך חזרה:

ואידך עד שיהא במכותו כו'. פירש בקונטרס דהיינו רבנן דמתני' ולפי' ר"ת דלקמן דרבנן דמתניתין מני סברי דאין מסדרין ל"ל ואידך היינו הני דאינעיא להו מהו שיסדרו בבעל חוב אי נמי בריתא דתנא לעיל דמסדרין: **במכותו** מתחילתו ועד סופו. למעוטי עני והעשיר וחזר והעני דנותן ערך עשיר כרבי יהודה דבפרק השיג יד (שם דף יח:):

מהו שיסדרו בבעל חוב. [6]פסק ר"ת בספר היאר דאין מסדרין בבעל חוב דהא רשב"ג דמתני' מסיק לעיל דסבר דאין מסדרין בב"ח וקי"ל (ב"ק דף קט.) הלכה כרשב"ג במשנתנו היכא דלא פסק גמרא כמאן דפליג עליה ולא מצינו בכל אמוראים דשמעתא שום אמורא שסבר בהדיא שמסדרין ורבה בר אבוה דאמר ליה לאליהו מהו שיסדרו לבעל חוב וא"ל גמר מיכה מיכה מערכין גראה לר"ת דגרסינן מנין שמסדרין לבעל חוב כלומר מנליה למאן דאית ליה מסדרין וכן גרים בה"ג וכן גראה דאי כגי' הספרים דקבעי מהו שיסדרו לבעל חוב הוה ליה למימר מסדרין שהרי הטעם לא היה שואל אלא ודאי מנין גרס ולעולם אין מסדרין ס"ל ובפ' השיג יד (ערכין שם) דפליגי רבי יהודה ורבנן בעני והעשיר וחזר והעני דר' יהודה סבר נותן ערך עשיר ומפרש בגמרא דטעמא דרבי יהודה משום דכתיב ואם מך הוא עד שיהיה במכותו מתחילתו ועד סופו מכלל דרבנן דפליגי עליה דרבי הוא ולא בבעל חוב דדוקא בערכין מסדרין ולא בבעל חוב כדדרים לעיל ויחיד ורבים הלכה כרבים ויש לדחות דדרשינן הוא ולא אשתו כדדרשינן לעיל ועוד הניא דאיה דאמרי' בפ"ק דב"ק (דף יא: ושם ד"ה אפילו) מיניה ואפילו מן גלימא דעל כתפיה וכי תימא דהיינו שמפשיטין אותו גלימא דאלפא זוזא והבינן ליה גלימא אחרינא דחזא ליה הא ליכא מידי דלא חזי ליה כרשב"ג דלעיל ועוד דפסיק רב אלפס בפרק שמנה שרצים (שבת דף קיח.) כר"ש דאמר כל ישראל בני מלכים ומיהו אמרינן התם דפסיק כר"ש ולא מטעמיה ורבנן דמתני' נמי מני סברי דאין מסדרין ומיירי

מסורת הש"ס

א) [ע' תוס' תמורה י. ד"ה אימתר], ב) [דברים סה:], ג) [ערכין ד: יח.], ד) [ערכין ח:] גי' רש"ל אלי הוא וכו', ה) [ויקרא כה:], ו) [שם מז], ז) [שם], ח) [ויקרא כז], ט) [דברים ז.], י) [וכן משמע כנ"ל], כ) [שם קטו.], ל) עיין רש"ל,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואידך ההוא וכו' דמשמע לדבר: (ב) בא"ד בג' זוזים שנאמר ונתן את הערכך כיום: (ג) בא"ד הדא מייניהו נקט אלמא:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ואידך ההוא בו' וצ"ל דבברא דק"ו. עיין בטורות דף לג ע"א תוס' ד"ה וכ"ה:

עין משפט נר מצוה

קמב א מיי' פ"ג מהל' ערכין הל' טו סמג עשין קלא:
קמג ב מיי' שם פ"ג הל' א:
קמד ג מיי' שם הל' ד:
קמה ד מיי' שם פ"ג הל' יד סמג שם:
קמו ה מיי' שם הל' ה:

תורה אור השלם

1 הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הַעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָ וּלְךָ תִהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כד יג
2 וְאִם מָךְ הוּא מֵעֲרֶכֶךָ וְהֶעֱמִידוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֶר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ויקרא כז ח
3 וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: דברים ח י
4 וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: ויקרא כה לה